

még csak fejlődésben van, s ha munkásságuk megítélésénél csak eddig megjelent műveiket tekintjük, nem lesz igaz a kép, a mit tanítványainknak róluk festünk, de másrészt nem is ítélnék meg a kellő higgadsággal és elfogulatlansággal annak a kornak az irodalmát, a melyben élünk. Ferenczy azonban, nagyon helyesen, más módot is ajánl a jelen kor irodalmának ismertetésére, midőn azt másrészt az önképzőkörökre is bizza. Itt természetesen szigorú őrizettel, nézetem szerint, helyén való.

A másik tanulságos cikkely közművelődésünkről szól. Azt a mozgalmat ismerteti meleg hangon, a mely University extension néven a tudomány terjesztését tűzte ki céljául s a külföldi hasonló vállalatok ismertetésével iparkodik a mi közönségünkben is hangulatot kelteni ezen vállalkozás iránt, mely nagyon is rászolgál a pártolásra.

Cikkelyeinek sajtó alá rendezésénél ajánlottuk volna, hogy igyekezzenek az ilyenféle ellenmondásokat elsimítani, *«nekünk a haza védelmére lelkes katonát az iskolában kell nevelnünk»* 267. lap és *«a középiskola nem nevelhet katonákat»* 280. l., vagy *«Az iskola intellektuális képzést nyújt a gyermeknek, a család körében fejlődik a gyermek gyakorlati érzéke»* 293: 1. és *«az iskola egyenesen gyakorlati elveknek is hódol.»*

Ennél nagyobb hibának tartjuk azonban, hogy az ismertetett cikkekben sehohsem látjuk azt az író-t, a ki a közélet és iskola jelenségeit magasabb szempontból tekinti, hiába keresünk mélyreható gondolatot, eredeti fölfogást: e nélkül pedig meddő dolog összegyűjteni a szétszórtan megjelent cikkelyeket.

CS. E.

Népiskolai földrajz. Honismertetés a IV. osztály számára. A miniszteri tanterv utasítása szerint és módszertani kezelés alapján írta Záray Ödön aradi igazgató-tanító. Javított s részben átdolgozott tizenharmadik kiadás. Aradon, 1898. Kiadja Gyulay István. (A vallás- és közokt. magyar kir. minisztériumtól engedélyezett tankönyv). 8.-r. Papírkötés. Ára 30 kr.

Megvallom, hogy e könyvet nem fontossága, hanem inkább a véletlen vetette elé, hogy foglalkozzam vele néhány sorban. Épen most küldték bé a Magyar Pædagogióhoz; átlapoztam, hogy lássam, minő táplálékkal tartják elemi iskolás gyermekeink ezreit a tankönyvírók. Hiszen ez a könyv csakugyan ezer- és ezerszámra fogy, hamár tizenharmadik kiadása a mostani; s a tökéletességnek is mekkora fokára juthatott, ha még most, tizenharmadszor is javították! A könyvhöz volt mellékelve egy lapnyi nyomtatvány is: *«Részlet a miniszteri hivatalos bírálatból. (Tudomás végett!)»*. Ez is azzal kezd: *«Záray Ödön tankönyve sok tekintetben igen előnyösen különbözik más hasonló tankönyvtől.*

Az anyag felosztása, és különösen a feldolgozása didaktikai szempontból kifogástalan; — és azzal végzi, hogy «ha ezek után elmondom még azt is, hogy a könyvecske nyelvezetű egyszerű, magyaros; hogy számbavehető tárgyi nagyobb hibákra nem akadtam; hogy egyes leírásai, mint pl. a Balaton, Alföld, Dunavidéke, Tiszamente igen érdekesek és sikerültek: úgy [tán: *akkor*?] beszámoltam a könyvecske előnyös oldalairól.» Ezek után természetes volt érdeklődésem a könyv iránt.

Olvasom, s az első mondata így szól: «Szülőmgyénk több más megyével együtt véve országot alkot.» Nos, az az „alkot” nem hangzik elemi iskolásfiúnak valami *egyszerűen*. A harmadik mondat így van: «E háza, mint jó anya, táplál és nevel minket.» Ez nem hangzik valami *magyarosan*; a romlatlan nyelvértékű gyermek úgy tudja eddig: „benünket”, ez a könyv kezdi megzavarni e pontban az ő tiszta nyelvértékét. Az ötödik mondat elcsavarja a Szózat szövegét: «mely ápol és eltakar». S így olvasom tovább, de már megcsappant bizalommal, s alig talállok lapot, melyen ne bántana egy-egy kifejezés, mely vagy nem elég tiszta, vagy nem elég szabatos, vagy nem elég magyaros, hanem pongyola vagy keresett. Népiskolába való hasonlat-e ez a Kárpátokról: «E nagy kiterjedésű s orrcsiptetőhöz hasonlítható hegységet három főrésze osztjuk? Zombor lakosainak «gabonakereskedések és selyemtenyésztésök jelentős». A „jelentős” másutt is kedves szava a szerzőnek, a ki e germanismusra sok gyereket rátanít. (Temesvár vasuti forgalma, Kassa kereskedelme mind jelentős). A Duna vidékéről azt mondja, hogy «Ez magában véve nem is külön vidék, de a Duna sajátos viszonyai teszik azzá.» Mit gondoljon már most ebből a gyerek? Nem mondom, hogy helyenként nem sikerül a szerzőnek egyszerűen és magvasan leírni egy-egy vidéket vagy jelezni egy várost; de munkájának nyelve nagyon egyenetlen. Pedig a józan, világos és egyszerű nyelv alig fontosabb kellék bárhol, mint épen az elemi iskolában. Ez a könyv még most sincs *megírva*, még tizenegyedszer is ráfér a javítás. És ezt jobb őszintén megmondani a szerzőnek, mint hivatalosan dicsérgetni. Engem különben tárgyi tekintetben sem ragadott el a kis könyv, s a hivatalos bírálatban feldicsért csoportosítást kissé zavarosnak találom. Az «Alföld nevezetesebb községei» című fejezetben együtt van Budapest, Kecskemét, Debreczen, Arad, Temesvár stb., de azt a fejezetet a kis Alföld, Felvidék, és még négy más fejezet (Erdély, Dunántúl stb.) választja el egy másiktól, melyben a Tiszavidék nevezetesebb községeit ismerteti: Szolnokot, Szentest, Hódmezővásárhelyt, Tápét (ezt is!) és Szegedet. Pedig a mellett, hogy a földrajzi egységek ilyen zavarosak, egy kissé pedánsul is rendszeresek. És itt bizony fölösleges részletek is vannak a könyvben. A Rozália-hegység és a sokorói domsorok nélkül meglehet a gyerek. Azután vannak egyenes hibák is. Vegyük pl. a Balaton leírá-

sát, mely a hivatalos bírálónak annyira tetszett. E leírás így kezdődik: «Hazánknak ez a legnagyobb tava a Dunántúl szépségét nagyban emeli. Kékes-zöldes színű és sós ízű a vize, mint akárcsak a tengeré; hullámozása, áradása és apadása is épúgy van, mint a tengernek.» De hová tette a szemét a szerző és a hivatalos bíráló, ha nekik ez mind jól van?! Sós ízű Balaton-víz! Tudvalevő, hogy a Balaton vize édes és lágy. A velenzei tó a szerző szerint északnyugotra van a Balatontól. «Szentés, város, 32,00 földművelő és halászok lakossal.» Nem is tudta a világ, hogy annyi ott a halász. Földrajzi könyvnek nem szabad a földrajzi neveket meghamisítani, pedig a szerző aradi lakos létére mindig Körösnek írja a Körös folyókat. Mokra legény az a sárteke, melyen lakunk, mert a könyv szavai szerint: «Földünk a két sarkán fordul meg szabadon a világűrben.» Hogy ez nemcsak kifejezésbeli furcsaság, hanem tárgyi hiba is és teljesen hibás képzetet ad a dologról, azt nem szükség magyaráznom.

De elég ennyi a kis, honismertetés-ről, mely kétségtelen bizonyos becsvágygal és szeretettel van megírva, (pl. első fejezete melegen beszél a haza fogalmáról); de főleg tárgyi és nyelvi tekintetben nagyon fogyatékos, és még e tizenharmadik kiadása sem tizenhárom próbás. A tanulmány, melyet belőle szereztem, éppen nem vigasztaló. Ilyen könyv ennyire elterjedhetett? S ilyen könyvet hivatalos bírálónak olyan elismerésben kellett részesíteni, a minővel a kiadóhivatal körlevele kérkedik? Nem kérdés, nem is tudom, nem is kutatom, ki bírálta a könyvet, a személyhez semmi szavam nincs; de az a nézetem, hogy a hivatalos bírálónak tekintettel kell lenni a minisztériumra is, mely megbizta. Mert igaz ugyan, hogy az új szabályzat szerint a bírálat névvel megjelenik a Hiv. Közlönyben s érte a bíráló egyénileg felelős; de a gyakorlatban azt látjuk, hogy a körlevél nem X. Y. úr nézeteként hirdeti a könyv dicséretét, hanem a miniszteri hivatalos bírálatból való részletként. S végre is a minisztérium nem azért biz meg valakit, hogy teljesen csak egyéni szélye szerint mondjon véleményt, hanem legjobb tudomása szerint. Ha ilyen lanyhán bírálnak és ilyen könnyen osztják a dicséretet, hogy javuljanak a népiskolai könyveink? N.

VEGYESEK.

— Az ifjúsági előadások közül a három elsőt már megtartották, s az eredmény teljesen megfelelt a vállalkozáshoz fűzött reményeknek. A tanuló ifjúság érdeklődése olyan arányokban nyilvánult, hogy a rendelkezésre álló helyeket többszörösen túljegyezték s az előjegyzéseket redukálni kellett. Az előadásokat a bevezető conference-okkal együtt